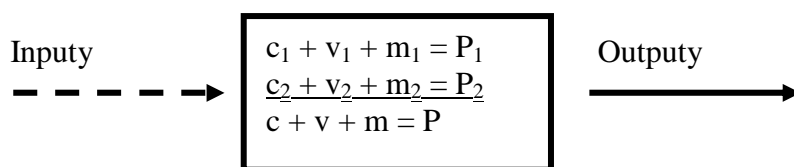

Ako sa dopracovať k správne nazeraniu na ekonomický svet?
prof. Ing. Jaroslav Husár, CSc., Mgr. ek.

Táto otázka ma napadla počas počúvania prednášky prof. Luptáčika: *Prečo niektoré krajiny prosperujú viac a iné menej*. Chcel odpovedať na vážne otázky súčasného sveta. Využil k tomu tri trendy (za veľmi dlhé obdobie): trend HDP, trend HDP per capita a trend populácie. Asi by sme k vysvetleniu *prečo* (veda je zvedavým pátraním po príčinách, aj ako a načo) potrebovali nejaký návod, návod na hodnotenie vecí. Ale hlavne návod *ako sa dopracovať k pravde*, ktorá jediná môže viesť k rozlúšteniu záhady a priviesť nás z húštiny na čistinku, kde všetko vidíme. Mnohí mi povedia, že som idealista, či iluzionista. Už mi to povedali aj po prednáške. Návod ako nás priviesť k pravde, ktorá bola prezentovaná na spomenutej akcii, ak by som ho prirovnal k mikroskopu, bol iba 300-kou, boli to príliš hrubé trendy. My potrebujeme lepší mikroskop, 600-ku, ba možno viac.

Poznatok je teda výsledok poznávacej činnosti Ekonomika, ktorá „vyrába“ output sa akosi správa. Ako však vzniká output? Ako ho merať? Je HDP doborou mierou? Ako vzniká neustála re-generácia outputu? V kybernetike je dobre známy problém: existuje objekt, ktorého usporiadanie je nám *neznáme*. Volá ho „čiernou skrinkou“. Objekt má *inputy* a *outputy* a on reaguje určitým spôsobom na určité externé vplyvy, realizované na inputoch. Našou úlohou je pochopiť aké je *usporiadanie čiernej skrinky* a to bez toho, aby sme ju otvorili; iba študovaním jej inputov a outputov (pozri obrázok). Je to spôsob poznávania, skúmania javov, ktoré nie sú prístupné priamemu pozorovaniu. *Proces transformácie* inputov na outputy *postulujeme rôznymi hypotézami*, lebo je enigmou. Marx povedal, že ten stroj funguje tak ako to opisujú jeho rovnice (v čiernej skrinke). Symboly sú známe z teórie.

Vysvetľuje zákony, ktorými sa „riadia“ ekonomickí hráči a popisuje následky pôsobenia týchto behaviorálnych zákonov. Konštrukciu ekonomickej budovy hospodárstva tvoria *vlastníctvo, trh a ceny*. Tie sú bázou systému. Marxova schéma našla uznanie aj u nemarxistických ekonómov. Marx delí *úhrnný produkt* – nie HDP, ten definoval až v roku 1936 Keynes - vyprodukovaný počas daného obdobia, do *dvoch skupín*: výrobné prostriedky P_1 (hovorí o nich ako o produktoch *skupiny I*) a spotrebné predmety P_2 (tzv. produkty *skupiny II*). Štruktúru kolobehu produktu hospodárstva v oboch skupinách opisuje uvedenými rovnicami.

A velikán Keynes nám povedal, že to je len *čiastočná pravda* a ponúkol nám tento bázický model – uvediem ho s konkrétnymi hodnotami:

$$\begin{aligned} Y &= C + I + G + (X - M) \\ C &= 20 + 0,9Y \\ I &= 40 + 0,1Y - 10r \\ G^* &= 70 \\ X^* &= 80 \\ M &= 0,2Y \end{aligned}$$

Na EU poznáme použité symboly. Hviezdička pri premennej znamená, že hodnota je vopred známa. Teda Keynes povedal, že stroj v skrinke sa správa tak, že to možno matematicky opísať v maticovom tvare takto: $\mathbf{Ax} = \mathbf{b}$, inak ako Marx. Kto pozná ako riešiť sústavu rovníc tento model vyrieši a zistí nielen hodnotu HDP ale aj hodnotu jeho zložiek. V našom prípade to bude $Y = 800$, $C = 740$, $I = 70$, $G = 70$, $X = 80$, $M = 160$ a $r = 5$. Ak by export bol 100, potom $Y = 900$, $C = 830$, $I = 80$, $G = 70$, $X = 100$, $M = 180$ a $r = 5$. HDP vzrástlo na 900 jednotiek. Ale vieme prečo! Podporili sme export – vláda SR zriadila, ako je známe, fond na podporu zahraničného obchodu. Povedzme, že vláda v ďalšom roku zmení *marginálnu propenzitu* k spotrebe z 0,9 na 0,95 (nedávne zavedenie šrotovného). Získame takéto hodnoty HDP a jeho zložiek: $Y = 1200$, $C = 1160$, $I = 110$, $G = 70$, $X = 100$ a $M = 240$. Fatálne zmeny! Export vyskočil na 240 jedniiek a máme obrovský schodok obchodnej bilancie. Teda iba preskúmanie *hodnôt* HDP nemá zmysel, aj keď to budeme skúmať na grafoch! Teraz vieme príčiny zmien, čo chce aj veda, aj hospodárska politika. Čiže Keynes nám ukázal inú cestu *ako sa dostať k správne nazeraniu ne ekonomický svet*, oveľa detailnejší. Je to odborný vhlád do útrov ekonomického systému, je to nový mikroskop. On nám ponúkol iný návod ako sa dostať k pravde založený na sústavách lineárnych rovníc, riešenie ktorých je podriadené správnym logickým krokom, zaručených poznatkami matematiky. Ekonomická veda určuje všetky *vzťahy* v ekonomickom systéme a odкрýva *príčiny*, napr. spomenuté „šrotovné“. Správanie HDP nie je záhadou. Veda ho objasňuje. A o nich hovoria funkčné vzťahy, napr. naša konkrétna funkcia spotreby, či niektorá iná. Veda nám dáva evidentné a usporiadané poznanie vecí. Akési grafy vyžadujú iba naše špekulácie. Matematický opis je veľmi náročný, ale on nám odhalí fungovanie ekonomického systému. Iný vedecký pohľad do útrov ekonomického systému a teda, čo treba napísať na čiernu skrinku, je Leontievov maticový model tohto tvaru $\mathbf{AX} + \mathbf{Y} = \mathbf{X}$. Leontiev získal tento poznatok svetlom prirodzeného rozumu. Tento jeho model, ale aj model Keynesa, veda obohatila o dynamiku, ktorá je v súčasnosti štandardom skúmania ekonomiky v pohybe. Nebudem to rozvádzať. Začalka to už EHK v Ženeve v roku 1967.

Vzhľadom na prezentované časové obdobie na prednáške, nemožno nespomenúť iné problémy. A. Smith napísal svoje dielo v roku 1776. U nás bol vlastne feudalizmus, zrušil ho Jozef II. v roku 1785, ale u nás bol až do roku 1848. Mali sme však J. K. Hella, ktorý zvíťazil v zápase s vodou v baniach. A prišla sláva štiavnických baní. G. Agricola v Anglicku s jeho návrhom boj prehral. Produktivita práce v baniach enormne narástla. Predtým v štiavníckej oblasti pomáhalo odčerpávať vodu vyše 1000 ľudí a zariadenie poháňalo 380 koní. Po vynáleze už neboli potrebné kone, ale ľudia ano. Nemali sme HDP. Ešte po druhej svetovej vojne sa na poliach používali pluh, ktoré ťahali kone. Dnes je to hlboká minilosť. Ale už vtedy sme mali HDP, lebo na to upozornili prof. Briška, či prof. Karvaš. Po roku 1948 sme nemali HDP, bola politická ekonómia socializmu a tento pojem nepoznala. Na výpočet HDP sme museli využiť „matematické“ triky. Spomenul som iba pár problémov, ktorými chcem upozorniť na nebezpečie povrchného pohľadu na fungovanie ekonomiky. Už naozaj posledná pripomienka. Teoretická definícia HDP je dobrá. Nevie, či je naozaj *dobrou mierou výkonnosti ekonomiky*, teda outputu, ktorý vychádza z čiernej skrinky. Operacionálne definície HDP sa v *krajinách líšia*. Stačí si pozrieť systém NIPA, ktorý sa používa v USA a systém ESA95, ktorý používa EÚ. Je to ako keby mse prehlásili, že yard a meter sú rovnaké. Správne nazeranie na ekonomický svet žiada veľa. Trendy to neriešia.